DUBBEL TABOE

Menstruatie-armoede in Vlaanderen

caritas
Vlaanderen

caritas
Vlaanderen

Vlaanderen
is zorg

INHOUD

COLOFON

Brussel, maart 2020

© Caritas Vlaanderen
Liefdadigheidsstraat 39
1210 Brussel
www.caritasvlaanderen.be

Verantwoordelijke uitgever
Dominic Verhoeven

Hoofdredactie
Thijs Smeyers

Redactie
Lorelijn Slegers

Layout & druk
Licap

Colofon 2
Inhoud 3
Inleiding 4
Aanbevelingen 6
Samenvatting 8
Achtergrond 10
- Menstruatie-armoede of Period poverty 10
- Menarche 11
- Toxische shocksyndroom 11

Theoretisch kader 12
- Risico op armoede en sociale uitsluiting 12
- Sociale en materiële deprivatie 12

Methodiek onderzoek 13
Onderzoeksresultaten 14
- Algemene cijfers 14
  - *Leeftijd* 14
  - *Sociaal-economische situatie respondenten* 14
- Menstruatie-armoede in Vlaanderen 15
  - *Toegang tot producten* 15
  - *Kennis over menstruatie* 18
  - *Veilige sanitaire voorzieningen* 20
- Andere gegevens 20
  - *Populairste menstruatieproducten* 20
  - *Impact van menstruatie op jonge meisjes* 21

Eindnoten 22

© Caritas Vlaanderen

Inleiding

Groot-Brittannië en Schotland beslisten recent om op alle middelbare scholen menstruatieproducten gratis ter beschikking te stellen. In Schotland worden menstruatieproducten zelfs volledig gratis. Dit initiatief komt er nadat uit een onderzoek van Plan International UK (2017)[1] bleek dat één op tien meisjes tussen 14 en 21 jaar niet altijd een maandverband kunnen aankopen. In Schotland gaat het zelfs over één op vier meisjes.

Plan International Nederland deed het afgelopen jaar een gelijkaardig onderzoek[2]. Ook in Nederland werd vastgesteld dat 9% van de meisjes weleens geen geld had om maandverband of tampons te kopen. Bovendien wijst het onderzoek op een dubbel taboe bij het oplossen van het vraagstuk omtrent menstruatie-armoede. Meisjes durven of willen niet over hun maandstonden praten en dat schaamtegevoel wordt versterkt wanneer ze geen toegang hebben tot hygiënische middelen.

Naast het onderzoek van Plan International heeft de organisatie De Bovengrondse een verkenning gedaan naar menstruatie-armoede bij een bredere groep vrouwen in Nederland. Dit onderzoek concludeerde dat menstruatie-armoede wel degelijk bestaat bij vrouwen die onder de armoedegrens leven[3].

In Vlaanderen bestonden nog geen cijfers over deze problematiek, maar signalen wezen ons er wel op dat menstruatie-armoede ook bij ons voorkomt. Met dit Caritas Rapport willen we een eerste schets geven van de omvang van het probleem. We combineren daarvoor de resultaten van een brede bevraging met concrete verhalen van meisjes in menstruatie-armoede. Opvallend is meteen de impact van het probleem op het dagelijkse leven van deze meisjes. Je persoonlijke leven op pauze moeten zetten omdat je geen menstruatieproducten kan kopen is niet oké. Omwille van diezelfde reden afwezig blijven van school en schoolachterstand oplopen, moet bij elk van u de alarmbel doen afgaan.

We starten dit Caritas Rapport met onze concrete aanbevelingen aan regionale en federale politici. Nadien geven we een korte samenvatting van de belangrijkste onderzoeksresultaten. Vervolgens schetsen we enkele belangrijke achtergrondelementen en het theoretisch kader waarin we deze studie uitvoerden. In het laatste deel geven we een volledig overzicht van de onderzoeksresultaten, met als belangrijkste aspect de resultaten met betrekking tot menstruatie-armoede in Vlaanderen.

Bruno Aerts
Voorzitter Caritas Vlaanderen

Dominic Verhoeven
Directeur Caritas Vlaanderen

Aanbevelingen

Op basis van de resultaten van het voorliggende rapport, wil Caritas Vlaanderen volgende beleidsaanbevelingen doen.

1 ZORG VOOR EXTRA MIDDELEN VIA OCMW'S

OCMW's hebben een directe lijn met vele burgers die in armoede leven. Als overheid kan men via die weg budget ter beschikking stellen zodat mensen in armoede een maandelijks extra budget krijgen voor de aankoop van menstruatieproducten. Zo kan men maandelijks per kind tussen 12 en 18 jaar in het gezin een extra budget van € 10 per kind ter beschikking stellen. Dit kan door het budget specifiek te koppelen aan de aankoop van menstruatieproducten of door de lokale steunbarema's te verhogen. Op die manier krijgen gezinnen de vrije keuze dit budget te besteden aan de menstruatieproducten die ze zelf willen aankopen.

2 INSTALLEER AUTOMATEN MET GRATIS MAANDVERBAND IN SECUNDAIRE SCHOLEN

In het buitenland wordt vooral ingezet op de link tussen menstruatie-armoede en afwezigheden op school. Om dat specifieke probleem aan te pakken, worden er automaten voorzien in de toiletten van secundaire scholen waar elke leerlinge gratis maandverband kan halen. Via een universele, in plaats van selectieve, aanpak wordt het taboe doorbroken. Caritas Vlaanderen schat de totale kostprijs hiervan op maximaal € 9,5 miljoen euro per jaar[4]. Om die schatting fijner te krijgen, moeten we starten met enkele proefprojecten om nadien een uitrol verder te faciliteren. Via die projecten kunnen we nagaan in hoeverre elke leerlinge beroep doet op het gratis maandverband.

3 GA NAAR EEN 0%-BELASTINGSTARIEF VOOR MENSTRUATIE-PRODUCTEN

Sinds kort werd de belasting op menstruatieproducten verlaagd naar 6%. De Federale Overheid kan dit tarief nog verder terugbrengen tot 0%, mits een speciale procedure gevolgd wordt. Het Verenigd Koninkrijk deed dit al eerder, waardoor menstruatieproducten er meteen goedkoper werden.

ZORG VOOR EEN TERUGBETALING VAN MENSTRUATIE-PRODUCTEN VIA DE SOCIALE BESCHERMING

4

Meisjes en vrouwen kiezen er niet voor om elke maand menstruatie-producten aan te moeten kopen. Het getuigt van een zekere solida-riteit tussen geslachten en generaties om er samen voor te zorgen dat elke vrouw kan beschikken over veilige en propere menstruatie-producten. Daarom roepen we om menstruatieproducten volledig gratis te maken door bijvoorbeeld een terugbetaling te voorzien via de sociale bescherming.

VERHOOG INKOMENS EN UITKERINGEN TOT BOVEN DE EUROPESE ARMOEDEGRENS

5

Het niet kunnen kopen van menstruatieproducten hangt samen met een gebrek aan financiële middelen. Vanuit die optiek is het logisch om inkomens uit arbeid of via de sociale bescherming en uitkeringen op te trekken tot boven de Europese armoedegrens. Op die manier verzeker je een menswaardig bestaan voor elke burger.

© Layla Aerts

Menstruatie-armoede in Vlaanderen is geen randfenomeen. Na eerder Engels en Nederlands onderzoek, waaruit bleek dat 10% van de Engelse en Nederlandse meisjes al eens geen menstruatieproducten konden kopen wegens een gebrek aan financiële middelen, deed Caritas Vlaanderen hetzelfde.
Aan de hand van kwantitatief onderzoek bevroegen we 2.608 Vlaamse meisjes.
Daarnaast deden we een diepte-interview bij vier meisjes die aangaven in een situatie van menstruatie-armoede te leven.

Samenvatting

Belangrijkste onderzoeksresultaten

*In Vlaanderen heeft **12%** van de meisjes tussen 12 en 25 jaar al wel eens niet genoeg geld gehad om menstruatieproducten te kunnen kopen.*

*Bij meisjes die leven in materiële deprivatie loopt dit op tot **45%**.*

*Ongeveer **11%** van de Vlaamse meisjes leende al eens menstruatieproducten omdat ze er zelf geen geld voor had.*

*Bij jonge meisjes die leven in materiële deprivatie miste **15%** al eens school bij gebrek aan menstruatie-producten.*

*Ongeveer **4%** van de Vlaamse meisjes past vrijetijdsplannen aan omdat ze geen financiële middelen hebben om producten te kunnen kopen.*

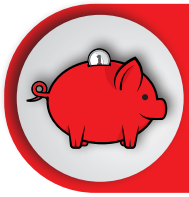

5% *van de Vlaamse meisjes bleef al eens weg van school omdat ze geen geld had om menstruatie-producten te kunnen kopen.*

De helft van de Vlaamse meisjes gebruikte al wel eens een dubbel gevouwen zakdoek of een dubbele onderbroek omdat ze geen menstruatieproducten had.

Meisjes in materiële deprivatie doen dit vaker dan anderen: ***65%*** *van de meisjes in materiële deprivatie zoekt een andere oplossing.*

De mentale impact van het niet kunnen aankopen van menstruatieproducten is groot. Het zorgt voor stress en angst voor lekken.

Maandverband blijft het populairste menstruatieproduct: ***90%*** *van de Vlaamse meisjes gebruikt het, tegenover* ***64%*** *tampons en* ***8%*** *menstruatiecups.*

Een aantal Vlaamse meisjes neemt de pil door, omdat dit goedkoper is dan dure menstruatieproducten.

Achtergrond

Menstruatie-armoede of Period poverty

Het begrip ‘menstruatie-armoede’ heeft een Engelse oorsprong, als vertaling van “Period poverty”[5]. Het verwijst in hoofdzaak naar het ontbreken van financiële middelen om menstruatieproducten te kopen. Met menstruatieproducten worden producten zoals maandverband, tampons, menstruatiecups,… bedoeld.

De Nederlandse organisatie De Bovengrondse stelt deze definitie verder bij. Deze organisatie voegt ook twee andere aspecten toe aan het financiële plaatje, die volgens haar noodzakelijk zijn in het kader van een gezonde hygiëne[6].

© Shutterstock

1. **Toegang tot producten die menstruatiebloed opvangen**
   Vrouwen moeten in staat zijn om producten aan te kunnen kopen. Deze producten moeten veilig, schoon, effectief en acceptabel zijn. Hergebruik van producten wordt gezien als niet-schoon. Acceptabel wil zeggen dat vrouwen zich niet verplicht moeten voelen om tampons in te brengen als ze dit niet willen.

2. **Veilige sanitaire voorzieningen**
   Een goede sanitaire voorziening moet een plaats zijn waar vrouwen in privéomstandigheden hun menstruatieproducten kunnen verwisselen. In deze sanitaire voorzieningen moeten ook wasbakken aanwezig zijn om menstruatieproducten en/of de handen te kunnen wassen met zeep.

3. **Kennis over menstruatie**
   Weten wat menstrueren inhoudt, is belangrijk om rond menstruatieproducten te kunnen werken. Deze kennis moet handelen over het menstrueren en de menstruatiecyclus zelf, maar ook over het gebruik van menstruatieproducten. Daarnaast moeten vrouwen toegang hebben tot informatie over eventuele gezondheidsproblemen, ook rond hergebruik of onjuist gebruik van menstruatieproducten.

Menarche

Uit onderzoek van de KU Leuven omtrent het menstruatiepatroon bij jongeren in Vlaanderen blijkt dat de gemiddelde menarche 13 jaar is[7]. De menarche is de leeftijd waarop jonge meisjes voor de eerste keer hun menstruatie ervaren. Omdat niet alle meisjes hun eerste menstruatie krijgen wanneer ze 13 jaar oud zijn, legt dit rapport de onder- en bovengrens vast op respectievelijk 12 en 18 jaar.

Toxische shocksyndroom

Het welzijn van jongeren kan aangetast worden door verwaarlozing van persoonlijke hygiëne. Jonge meisjes geven in het Nederlandse onderzoek aan dat ze niet altijd beroep kunnen doen op menstruatieproducten[8], wat gevolgen kan hebben voor hun gezondheid. Doordat meisjes langer menstruatieproducten moeten gebruiken dan de aangeraden gebruiksduur, kunnen ze infecties oplopen.

Eén van de infecties die ze kunnen oplopen, is Staphylococcus aureus die kan leiden tot het toxische-shocksyndroom. Deze bacterie is van nature aanwezig in het menselijk lichaam en vergiftiging komt weinig voor. In België zijn er geen actuele cijfers beschikbaar. Het is echter belangrijk om te benadrukken dat deze ziekte nog altijd voorkomt en dat sommige mensen meer risico lopen dan andere. Bij personen met een verzwakt afweersysteem kan de bacterie zich vermenigvuldigen, in de bloedsomloop terecht komen en ernstige gevolgen hebben voor organen zoals lever, nier en longen. In uitzonderlijke gevallen kan deze ziekte de dood als gevolg hebben.

Theoretisch kader

Risico op armoede en sociale uitsluiting

Armoede is een hardnekkig maatschappelijk probleem. Het is een structureel probleem dat zich op verschillende levensdomeinen uit. Naast het economische domein kunnen mensen in armoede ook moeilijkheden ondervinden op andere domeinen zoals educatie, huisvesting, vrijetijdsbesteding, gezondheid,… In dit rapport focussen we voornamelijk op de impact van armoede op het levensdomein gezondheid.

Dat armoede een belangrijk maatschappelijk probleem is, zien we in cijfers van de EU-SILC-enquête, een bevraging georganiseerd door het Belgische statistiekbureau Statbel. Opvallend daarbij is dat de leeftijdsgroepen met het hoogste armoederisico kinderen en jongeren van 0 tot 15 jaar (20,2%) en 16 tot 24 jaar (20,4%) zijn.

Daarnaast hebben Belgische vrouwen een hoger armoederisico dan mannen. In 2018 had 15,6% van de mannen het risico om in armoede terecht te komen tegenover 17,2% bij vrouwen, een verschil van 1,6%.

Sociale en materiële deprivatie

Die tendens zien we ook bij het risico op sociale en materiële deprivatie. Materiële deprivatie betekent dat men zich de gangbare levensstandaard niet kan veroorloven. Deze indicator analyseert met andere woorden niet de financiële situatie van individuen, maar eerder wat men zich al dan niet kan veroorloven met de beschikbare financiële middelen.

De EU-SILC-enquête meet materiële deprivatie aan de hand van negen indicatoren. Deze set bekijkt enkele materiële bezittingen of de onmogelijkheid om een aantal handelingen te doen die symbool staan voor de gemiddelde levensstandaard in onze maatschappij. Wie minstens vier van de negen indicatoren niet bezit of kan doen, leeft in materiële deprivatie.

Indicatoren van sociale en materiële deprivatie:

- Rekeningen op tijd betalen (huur, water, elektriciteit, etc.)
- Een week vakantie buitenshuis per jaar nemen
- Minstens om de twee dagen vlees, kip, vis of een vegetarisch alternatief eten
- Een onverwachte uitgave doen
- Een telefoon bezitten
- Een kleurentelevisie bezitten
- Een wasmachine bezitten
- Een persoonlijke wagen bezitten
- Het huis voldoende verwarmen

De gemiddelde Belg heeft 11% kans om sociaal en materieel uitgesloten te worden. Bij mannen is de kans op sociale en materiële deprivatie 10,7%, bij vrouwen is het risico hoger en bedraagt het percentage 11,3.

Om de link tussen armoede en menstruatie in kaart te brengen, bekijkt dit rapport de link tussen materiële deprivatie en armoede. Uit de EU-SILC-enquête blijkt dat jongeren meer risico lopen op sociale en materiële deprivatie dan de algemene bevolking.

Methodiek onderzoek

Om een eerste zicht te krijgen op menstruatie-armoede in Vlaanderen, zette Caritas Vlaanderen een tweeledig onderzoek op. In de eerste fase werd een bevraging uitgewerkt, die peilde naar de beleving van Vlaamse meisjes. We bevroegen vooral het niet kunnen aankopen van menstruatieproducten en de impact daarvan op school en vrije tijd. Daarnaast werd ook gepolst naar het gebruik van producten, en het aanwezig zijn van kennis over menstruatie.

De bevraging werd online ingegeven en via diverse kanalen verspreid. Zo beantwoorden 1.963 meisjes de bevraging op basis van een advertentie via Facebook en Instagram. De bevraging werd ook via influencers op Twitter verspreid, waar 496 meisjes gevolg aan gaven. Met een link gericht aan secundaire scholen werden ten slotte 121 bevragingen ingevuld.

- Facebook en Instagram, **1963** (74%)
- Influencers, **496** (19%)
- Secundaire scholen, **121** (7%)

Na de kwantitatieve bevraging, die in totaal dus door 2.608 respondenten werd ingevuld, werden data over het niet kunnen aankopen van menstruatieproducten gekruist met het leven in een situatie van materiële deprivatie. Vanuit die kruising werden verschillende respondenten gecontacteerd voor een kwalitatief vervolggesprek. Uiteindelijk gingen vier meisjes op die vraag in, waarna er een telefonisch interview van gemiddeld 45 minuten plaats vond. Deze ervaringen werden als getuigenissen in het rapport verwerkt.

De combinatie van 2.608 unieke respondenten en vier diepgaande vervolggesprekken geeft ons als organisatie de zekerheid een betrouwbaar en onderbouwd rapport voor te kunnen leggen. We zijn niet diep ingegaan op het aspect veiligheid, dat door De Bovengrondse als derde pijler van menstruatie-armoede naar voor geschoven wordt. Voor ons zijn de cijfers rond betaalbaarheid en toegankelijkheid de belangrijkste insteek in het voorliggende rapport.

Onderzoeksresultaten

Algemene cijfers

Leeftijd

De bevraging werd hoofdzakelijk ingevuld door meisjes geboren in 2002 (16%). Verder is 12% van de respondenten geboren in 2003 en 11% geboren in 2000.

5% van de respondenten is tussen de 12 en 13 jaar oud. Die leeftijd is de gemiddelde leeftijd waarop meisjes hun eerste menstruatie krijgen. Dat we ook hier een ruime groep respondenten hebben, helpt ons in de synthese van het onderzoek.

Sociaal-economische situatie respondenten

Ongeveer 3% van de respondenten in deze bevraging leeft in een situatie van ernstige materiële deprivatie. Om dit na te gaan, bevroegen we de negen factoren die door EU-SILC gehanteerd worden om het ontbreken van basisbehoeften te meten. In deze indicatorenset wordt bijvoorbeeld nagegaan of rekeningen tijdig betaald worden, er voldoende slaapkamers in huis aanwezig zijn en of er voldoende vis of vlees gegeten kan worden. Wie minstens vier van de negen indicatoren ontbreekt, leeft in materiële deprivatie.

Kanttekening bij deze parameter is het gegeven dat we kinderen en jongeren bevroegen. Omwille van die doelgroep vroegen we ook niet naar het inkomen van de ouders; het leek ons weinig waarschijnlijk dat jongeren dit zouden weten. Tegelijk duidde een aanzienlijk deel op bepaalde SES-indicatoren “Ik weet het niet” aan. Hierdoor zijn deze cijfers eerder troebel en vormen ze geen stevige basis om conclusies enkel voor deze doelgroep te trekken. We maken daarom in de verdere bespreking slechts enkele vergelijkingen tussen de groep in materiële deprivatie en de groep die niet in deprivatie leeft.

© Shutterstock

Menstruatie-armoede in Vlaanderen

Zoals hierboven beschreven, wordt menstruatie-armoede gedefinieerd aan de hand van drie indicatoren (toegang tot producten die menstruatiebloed opvangen, veilige sanitaire voorzieningen en kennis over menstruatie). In het kader van dit onderzoek beperkten we ons in de kwantitatieve bevraging tot de eerste en derde indicator. In de gesprekken met jongeren kwamen echter wel enkele getuigenissen met betrekking tot (het ontbreken van) veilige sanitaire voorzieningen naar voren. Omwille van deze beperking noteren we ook geen aanbevelingen met betrekking tot deze tweede indicator.

Toegang tot producten

In Vlaanderen geeft 12% van de meisjes tussen 12 en 25 jaar aan dat ze al wel eens geen geld had om menstruatieproducten te kunnen kopen. Het Vlaamse percentage ligt daarmee iets hoger dan in Nederland (9%) en in het Verenigd Koninkrijk (10%).

Ik heb wel eens te weinig geld gehad om menstruatieproducten te kunnen kopen

	Totaal	Materiële deprivatie	Geen materiële deprivatie
Ja	12%	45%	6%
Neen	88%	55%	94%

"Ik leefde in een gezin dat zelf niet veel geld had. Als ik mijn moeder om maandverband vroeg, dan moest ik er zelf voor gaan werken. Sinds mijn 13e werkte ik dan in de horeca. Als ik niet kon gaan werken en dus geen geld had, gebruikte ik gevouwen toiletpapier in de plaats."

Laura

In de antwoorden zien we een duidelijk verschil in de groep die zich op basis van de EU SILC-indicatoren in materiële deprivatie bevindt. Wanneer we louter kijken naar deze groep, dan zijn de cijfers veel hoger. Zo geeft bijna de helft van de meisjes in deze groep aan al eens te weinig geld gehad te hebben om menstruatieproducten aan te kunnen kopen. In de andere groep, zonder materiële deprivatie, is dat slechts 6%.

"Echt een financieel tekort was er niet.
Maar het was kiezen, neem ik dat of geef ik het geld aan eten. Dat wel…"

Joke

Op de vraag of ze al eens menstruatieproducten leenden van vrienden omdat ze er zelf geen financiële middelen meer voor hadden, antwoord 11% van de respondenten positief. Ook in de interviews met meisjes zien we dit terugkomen: het ontbreken van middelen wordt in het eigen netwerk opgevangen.

Ik heb wel eens een menstruatieproduct aan een vriend of kennis gevraagd omdat ik er zelf te weinig geld voor had

	Totaal	Materiële deprivatie	Geen materiële deprivatie
Ja	11%	38%	6%
Neen	89%	62%	94%

Ook bij deze vraag zien we een verschil tussen jonge meisjes in materiële deprivatie en de groep die niet gedepriveerd is. Het verschil is kleiner dan bij de vorige vraag, vooral omdat de groep in materiële deprivatie die op deze vraag bevestigend antwoordde kleiner is.

"Een goede vriendin die…
Soms vraag ik het aan haar
en die brengt er dan mee
voor mij als ik zonder zit.
Dat is niet elke maand,
maar… Ik weet het niet…
Eén op drie maanden denk ik."

Tess

"Als ik geen producten heb
en ik maak een afspraak
met mijn vriendinnen…
Ja, dan vraag ik op voorhand
'Wil jij iets extra meenemen'
of zo hé. En jah,… dan kan
dat wel doorgaan hé."

Joke

Een direct gevolg van het ontbreken van menstruatieproducten is dat meisjes aangeven hierdoor afwezig te blijven van school of vrijetijdsbesteding. We weten uit eerder onderzoek dat pijnlijke maandstonden een impact hebben op afwezig blijven van school. Daarom splitsten we de vraag duidelijk op, we peilden naar het afwezig blijven op school of vrijetijdsactiviteit omwille van maandstonden en specifieker omwille van het ontbreken van menstruatieproducten.

Het ontbreken van menstruatieproducten leidt bij 5% van de respondenten tot een afwezigheid van school. Bij 4% van de respondenten nemen ze niet deel aan hun normale vrijetijdsbesteding wanneer ze geen menstruatieproducten ter beschikking hebben.

Ik heb wel eens school gemist omdat ik ongesteld was en geen menstruatieproducten had.

	Totaal	Materiële deprivatie	Geen materiële deprivatie
Ja	5%	15%	3%
Neen	95%	85%	97%

Niet geheel onlogisch stellen we vast dat het vooral meisjes zijn in een situatie van materiële deprivatie die aangeven school te missen omdat ze geen menstruatieproducten ter beschikking hebben. De link tussen opgroeien in een armoedesituatie en afwezig blijven van school krijgt via deze weg een nieuwe dimensie.

"Ik doe Groenonderhoud als richting en wij gaan veel op uitstap. Als we dan een uitstap hebben, en ik heb bijvoorbeeld nog maar één maandverband, dan heb ik zoiets van 'Ik ga niet gaan want met één maandverband heb ik nooit genoeg'. Thuis kan ik dan gewoon een verse broek aandoen."

Tess

© Caritas Vlaanderen

Het mentale aspect weegt bij het ontbreken van menstruatieproducten vaak sterker door dan het niet kunnen aankopen van dat product. Zo vertellen alle meisjes in de interviews over de mentale impact van het niet hebben van menstruatieproducten in combinatie met school. De angst om geen product ter beschikking te hebben en te lekken weegt zwaar door. Omgaan met die situatie leidt tot het afwezig blijven van school.

"Ik bleef dan thuis omdat ik stress had om te lekken. Als ik geen geld had, ging ik tellen in mijn agenda. Ik kocht dan eten en drinken en bleef gewoon thuis om een accident te voorkomen."

Laura

"Dat geeft ook meer stress hé. Ik heb dan heel de tijd schrik om een plek in mijn broek te hebben en dat de anderen dat gaan zien en daar dan mee lachen ofzo. (stil) Jah. Soms zeg ik dan wel eens plannen af, ja."

Tess

Opvallend in de bevraging is het aantal meisjes dat aangeeft al wel eens iets anders dan menstruatieproducten te hebben moeten gebruiken. In totaal geeft 51% van de respondenten aan al wel eens een gevouwen zakdoek of dubbel ondergoed te hebben gebruikt bij gebrek aan menstruatieproducten.

Ik heb wel eens iets anders gebruikt ter vervanging van menstruatieproducten (bv een gevouwen zakdoek of dubbel ondergoed)

	Totaal	Materiële deprivatie	Geen materiële deprivatie
Ja	51%	65%	28%
Neen	49%	35%	72%

Toch zien we ook hier de duidelijke band met jonge meisjes in materiële deprivatie. Waar het gemiddelde in Vlaanderen 1 op 2 is, wordt dit voor deze groep iets meer dan 3 op 5. In de groep zonder deprivatie ligt dit cijfer beduidend lager, maar ook daar komt het voor dat men door het ontbreken van een product op zoek moet naar een noodoplossing.

Kennis over menstruatie

Kijkend naar de definitie die we van bij de start van dit rapport hanteerden, houden we ook rekening met de kennis die meisjes hebben van maandstonden en van menstruatieproducten. Om dit te meten, hanteerden we een aantal stellingen. De respondenten konden ver-

volgens aanduiden of de stelling op hen van toepassing is (eens) dan wel niet van toepassing is (oneens).

*"Mijn pil krijg ik terugbetaald.
Als ik geen geld heb om maandverband te kopen,
dan neem ik die gewoon door. Zo spaar ik weer geld uit."*

Meryem

Ongeveer één op vijf respondenten geeft in het onderzoek aan dat ze niet wisten welke menstruatieproducten ze konden gebruiken op het moment van hun eerste maandstonden. De overige 78% was wel voldoende op de hoogte van de diverse menstruatieproducten.

Bijna de helft van de bevraagde meisjes zegt dat ze niet wist wat ze moest doen toen ze een eerste keer ongesteld was. Zo'n 32% geeft dan weer onomwonden aan dat ze niet voldoende informatie had op het moment van haar menarche.

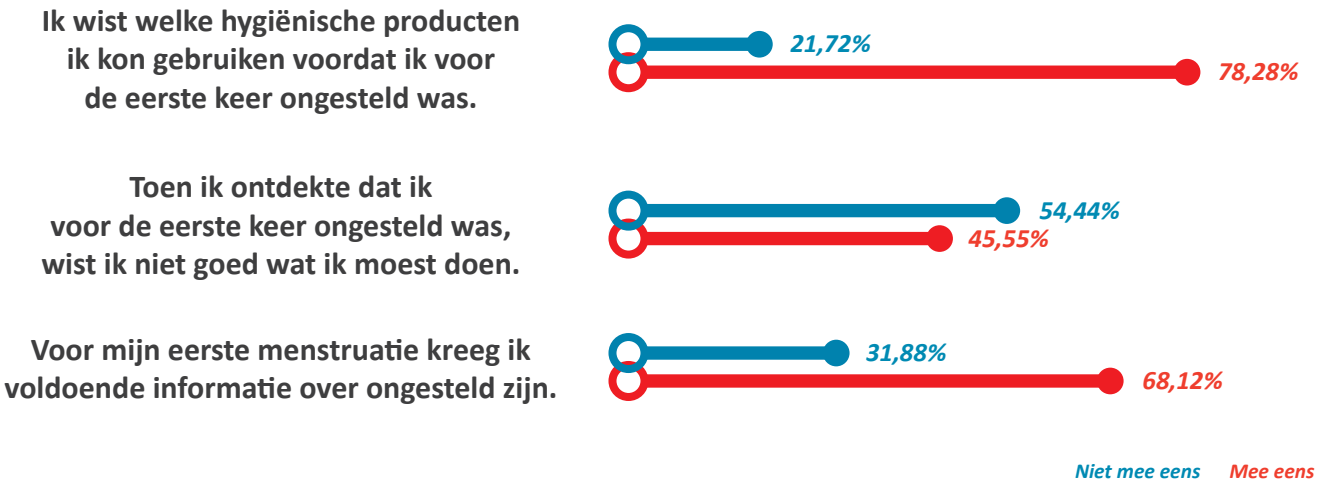

Uit deze cijfers kunnen we afleiden dat meisjes vandaag nog te weinig op de hoogte zijn van maandstonden en hoe er mee om te gaan. Meer uitleg, ook toegespitst op het correct en hygiënisch gebruiken van diverse menstruatieproducten, is daarbij een belangrijke insteek. Het is van belang om jonge meisjes voor te bereiden op de eerste menstruatie.

Tegelijk draagt meer en betere voorlichting bij aan het verbreken van de taboesfeer die vandaag nog te vaak heerst rond menstruatie. Wanneer we willen dat het onderwerp laagdrempeliger wordt en meisjes zich comfortabeler voelen om over mogelijke problemen (zoals een gebrek aan producten, maar evenzeer pijnlijke maandstonden) te praten, is het noodzakelijk om dit onderwerp niet naar de zijlijn te verbannen.

© Shutterstock

Veilige sanitaire voorzieningen

Zoals eerder aangegeven, werd dit onderdeel van de definitie van De Bovengrondse in het door ons uitgevoerde onderzoek niet volledig bevraagd. In de interviews die we deden, kwam het onderwerp wel naar voren. Zo gaf één van de meisjes aan dat zij voor haar opleiding vaak praktijklessen in de natuur heeft. Daar is slechts zelden de mogelijkheid om menstruatieproducten in private en propere omstandigheden te vervangen.

Ook werd in de interviews al snel duidelijk dat het concept van een vertrouwenspersoon op scholen, bij wie je terecht kan als je geen producten bij hebt, zelden echt werkt. Zo bleek dat in één van de scholen dergelijke producten per uitzondering door secretariaatsmedewerkers gegeven werden, maar dat meisjes dit niet vroegen wanneer een mannelijke medewerker permanentie had. Een dergelijke functie toevertrouwen aan schoolsecretariaten of vertrouwensleerkrachten blijft een te grote drempel voor kwetsbare leerlingen.

Andere gegevens

Populairste menstruatieproducten

Om ten volle rekening te houden met de leefwereld van de doelgroepen, vroegen we naar het gebruik van menstruatieproducten. Respondenten konden daartoe maximaal drie producten uit een vooropgestelde lijst aanduiden.

Ongeveer 90% van de respondenten geeft aan hoofdzakelijk of enkel maandverband te gebruiken wanneer ze ongesteld zijn. Zo'n 65% gebruikt (ook) tampons. Daarnaast geeft 8% van de meisjes aan een menstruatiecup te gebruiken. Hoewel deze vaak aangewezen wordt als een goed alternatief, blijft het gebruik ervan dus zeer beperkt.

We merken ook op dat in de groep respondenten die aangeeft in materiële deprivatie te leven, een aantal aangeeft dat zij de pil doornemen. Ook in één van de interviews kwam dit naar voor als een goedkoper alternatief voor dure menstruatieproducten.

Welke van de onderstaande menstruatieproducten gebruik je hoofdzakelijk tijdens je menstruatie?	
Maandverband	87%
Tampons	64%
Inlegkruisjes	52%
Menstruatiecups	8%
Menstruatieondergoed	2%
Wasbaar maandverband	1%
Een ander product	1%

Impact van menstruatie op jonge meisjes

De emotionele impact van de eerste menstruatie bepaalt in zekere mate op welke manier jonge meisjes met het thema omgaan. Drie kwart van de respondenten ervaarde haar eerste menstruatie als 'geen leuke ervaring'. De helft van de respondenten geeft aan zich beschaamd te voelen tijdens de menarche.

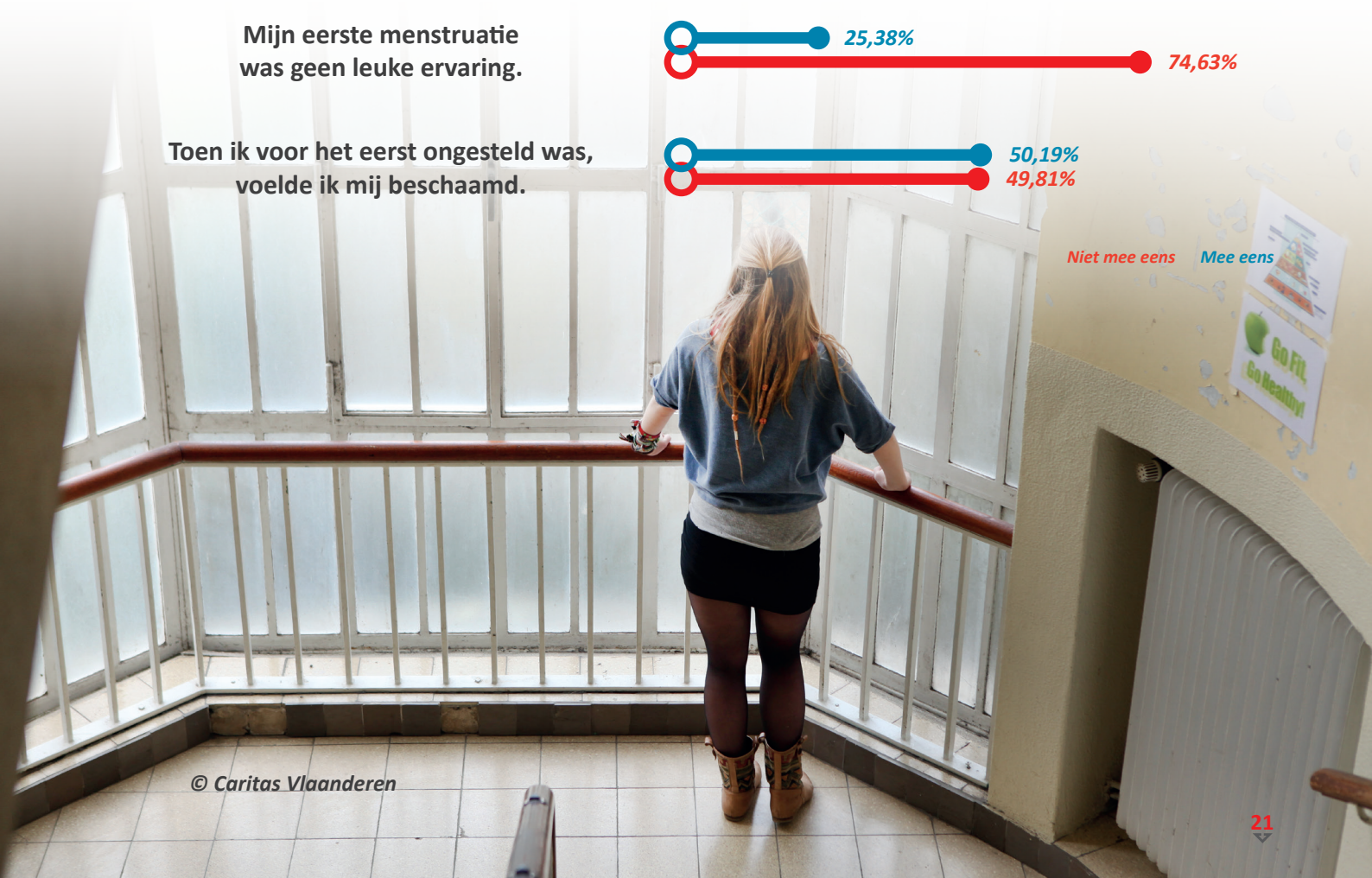

Eindnoten

1. Chino-a-fo, H. (2019, 19 maart). Het dubbele taboe: geen geld voor tampons. *De Standaard*. Geraadpleegd op 5 november 2019, van https://www.standaard.be/cnt/dmf20190318_04265914
2. Plan International. (2019, 5 november). *Bijna een op de tien meisjes heeft weleens geen geld voor maandverband of tampons*. Geraadpleegd op 5 november 2019, van https://www.planinternational.nl/actueel/bijna-een-op-de-tien-meisjes-geen-geld-voor-maandverband-of-tampons
3. De Bovengrondse. (2019). V*erkenning van menstruatie-armoede in Nederland*. Geraadpleegd op 27 november 2019, van https://drive.google.com/file/d/1bFguT_UcYWWDpMdEWiPA6DynugJ-4tFv/view
4. Voor onze berekening namen we €5 per maand als gemiddelde budget voor de aankoop van menstruatieproducten. Vervolgens berekenden we het totale jaarlijkse budget per kalenderjaar, zonder de maanden juli en augustus en zonder de twee weken kerstvakantie en twee weken paasvakantie. Dit komt neer op een jaarlijks budget van € 45 per leerlinge. In 2018 waren 209.297 meisjes ingeschreven in het Vlaams secundair onderwijs. Dat brengt het totaal bedrag voor de maximale uitgave (er dus van uitgaande dat elk meisje al haar producten op school neemt) op € 9.446.715.
5. Edm. (2019, 5 november). Woord van de dag: menstruatie-armoede. *De Standaard*. Geraadpleegd op 5 november 2019, van https://www.standaard.be/cnt/dmf20191105_04701570
6. De Bovengrondse. (2019). *Verkenning van menstruatie-armoede in Nederland*. Geraadpleegd op 27 november 2019, van https://drive.google.com/file/d/1bFguT_UcYWWDpMdEWiPA6DynugJ-4tFv/view
7. Hoppenbrouwers, K., Rijkers, A., Roelants, M., Meuleman, C., Van Leeuwen, K., Desoete, A., Wiersema, J. R., & D'hooghe, T. (2017). Menstruatiepatroon bij 13-jarigen in Vlaanderen, en de impact van menstruele klachten op de school- en sociale participatie. *JGZ Tijdschrift Voor Jeugdgezondheidszorg*, 49(2), 28-34. doi:10.1007/s12452-017-0096-8
8. Plan International. (2019, 5 november). *Bijna een op de tien meisjes heeft weleens geen geld voor maandverband of tampons*. Geraadpleegd op 5 november 2019, van https://www.planinternational.nl/actueel/bijna-een-op-de-tien-meisjes-geen-geld-voor-maandverband-of-tampons

caritas
Vlaanderen

Vlaanderen
is zorg